

'L'étranger' d'Albert Camus: vuitanta anys després

Cristina Fernández Lucena (Universitat de Barcelona)

Albert Camus, *El extranjero*. Madrid, Alianza Editorial, 2012.

Existeix un fet evident que sembla eternament moral: un home és sempre presa de les seves veritats.
Albert Camus

És ben sabuda la commoció que va produir en 1942 la publicació de *L'étranger* d'Albert Camus, que en català s'ha traduït com a *L'estrany*. De fet, la paraula estranger prové d'estrany i per a molts, aquella obra apareguda en plena Segona Guerra Mundial, va marcar una fita en el pensament occidental, en obrir les portes a l'existencialisme, o millor encara, al buit existencial atès que Camus desitja representar l'absurd a través del protagonista de la novel·la, Meursault. Recordem, de manera succinta, l'argument d'aquesta obra, una de les més significatives de qui fou Premi Nobel de Literatura l'any 1957, poc abans de morir en un accident de circulació al començament del 1960. En aquest sentit, convé tenir en compte que Meursault és un home que viu a Algèria, i rep una tràgica notícia, la mort de la seva mare. Tot i que assisteix al seu enterrament, es percep en ell un comportament un xic anormal, ja que no mostra cap sentiment de tristesa. Val a dir que la mare vivia en una residència d'ancians, ja que el fill –el protagonista– s'excusava en dir que no tenia temps per a la seva atenció i cura, per la qual cosa va decidir ingressar-la.

Durant l'enterrament es va mostrar un dels principals símptomes que caracteritzen l'absurd: l'apatia, doncs el fill no va vessar ni una sola llàgrima, tot el trajecte el va passar plàcidament adormit i ni tan sols va voler acomiadar-se en persona de la

seva mare ja morta, amb el que mostrava una total indiferència. Altrament, s'ha de mencionar la fidel companya Marie, que segueix al protagonista durant tota la novel·la, una dona que va tenir la capacitat sentimental d'enamorar-se d'un individu que es guiava solament pels seus instints primaris i emocionals, i així tan sols gaudia amb ella en els moments carnals, de manera que el contacte físic era l'únic detonant de la relació entre dues persones que físicament en movien en la pura superficialitat epidèmica.

D'altra banda, s'ha de fer menció a una de les amistats del protagonista, Raymond, el qual es considerava totalment fidel a Meursault, per bé que no es tractava d'una amistat recíproca ni amb sentiments caracteritzats per la sinceritat i l'honestat, doncs com en les seves anteriors relacions, aquest presentava una conducta abúlica, considerant-lo «amic» exclusivament per cansament, ja que en el seu interior no residia una consciència col·lectiva que li permetés connectar amb el món universal. La personalitat de Raymond es podria definir com una persona grollera i masclista, trets diferents a ulls de Meursault. Així doncs, durant el transcurs de la novel·la el lector percep com l'absència de valors apareix governant aquesta relació, doncs la indiferència s'apodera dels principis que caracteritzen l'amistat.

A més, veiem com l'autor vol reflectir, a través del protagonista, la filosofia de l'absurd, entesa com el conflicte existent entre la recerca de sentit objectiu a la vida humana i l'absència inherent d'aquest sentit. Meursault, com a solució a l'absurd opta per l'acceptació total d'aquest, la condició humana de viure en un món totalment aïllat a la realitat, l'etern estranyament d'un mateix i l'absència total de la raó reflecteixen l'estil de vida d'un individu que ha optat pel suïcidi de l'ànima com a resposta front l'objectivitat del món real.

Camus distingeix aspectes de la personalitat del nostre protagonista que faciliten al lector l'oportunitat d'aprofundir en la identitat d'aquell individu que practica com a model de vida la filosofia de l'absurd, l'apatia transformada en relació, la falta de creença, fe en el diví o l'absència de sentiments i emocions, aspectes entre altres que són trets d'una personalitat abatauda per la falta de sentit de l'existència humana.

Així, en ell veiem reflectida la quotidianitat, l'avorriment, la falta d'esperança davant la vida o la insensibilitat a nivells desorbitats. Per tot plegat, es pot establir un fort paral·lelisme entre aquest model de vida i la d'una persona que és víctima del poder de l'alienació, doncs el protagonista –Meursault– es troba com un ésser estrany en ell mateix, que no és capaç de percebre sentiments, que tampoc distingeix entre el bé i el mal, i que davant de l'absència de valors fa que la vida manqui totalment de sentit.

Si s'analitza el context social i històric de l'època, s'extreu en clau com molts dels esdeveniments que van succeir en el segle xx a Occident tenen com a desenllaç la creació d'una societat dirigida per l'alienació de les masses. Sense anar més lluny l'extermini nazi del poble jueu, va convertir aquest col·lectiu en individus sense identitat, irreconeguts en si mateixos, es van

atorgar el poder d'arrabassar-los el seu nom, passant a ser substituïts per simples números, com si d'un ramat de bous es tractés. El període de postguerra estava caracteritzat per una forta desconfiança cap a la humanitat, existia una gran crisi social, política econòmica i sobretot de valors, esdevingué com a treball quasi impossible trobar el veritable sentit de la vida. No debades, cal tenir en compte que el llibre va ser publicat amb el rerefons d'aquest mateix escenari.

No per atzar, veiem en l'obra de Camus el desafiament que experimentava gran part de la societat, i que no és un altre que plantejar-se si té sentit la vida, a la qual cosa Camus afirmarà: «La vie sera d'autant mieux vécue qu'elle n'aura pas de sens», això és, la vida es viurà millor si no té sentit (Fullat, 2011, p. 233). De manera que la resposta que ens ofereix l'autor en la novel·la no és una altra que la d'una total desconfiança cap a l'universal, i amb l'universal em refereixo cap a la societat, la història i la cultura que caracteritzen a aquesta. No hi ha una raó per a un «deure ser», ja que la humanitat ha perdut tota l'esperança en els éssers humans.

Camus mostra un total rebuig cap al racionalisme de Hegel com a forma de vida, doncs en aquest cas la vida no es caracteritza com la creació d'una autoconsciència universal, formada a través d'un esforç que deriva cap a un home espiritual, racional i abans de res lliure, elevant-se cap a la connexió amb l'«universal col·lectiu». Així les coses, el nostre protagonista no ha superat la primera naturalesa, caracteritzada per la immanència, primitiva i ignorant.

Alhora, el concepte de llibertat es veu distorsionat, s'allunya desmesuradament de la llibertat entesa com a resultat d'una formació autoconscient. Resulta totalment impossible entendre el concepte de la llibertat, vista des dels ulls de Meursault,

doncs existeix una forta contradicció entre la consciència, construïda a través de la voluntat de transformar i modificar el món per a fer d'ell un lloc millor –fets que deriven cap a una existència racional i una vida moral assentada en la llibertat– i la llibertat convertida en sinònim de lliure albir, donant sentit a la il·lògica de l'existència humana.

Al seu torn, percebem una conducta nihilista, l'absència dels valors i la seva pèrdua van provocar el buit existencial i la falta d'humanitat, fent possible així la secularització de la societat. Es concep un total estranyament de l'ésser, un estranyament en el qual no hi ha possibilitat de retorn cap al «jo» espiritual, es tracta d'una estranyesa envers el món exterior, amb la humanitat en si, no aconsegueixen connectar el «jo» subjectiu amb l'objectiu, és a dir, la cultura, la tradició, en suma, la història.

S'entén com una estranyesa tant particular com col·lectiva, el protagonista no és capaç de reconèixer-se en si mateix, no sentir-se identificat amb cap corrent de pensament, no experimentar la fe o no posicionar-se davant qualsevol esdeveniment o situació, és el que anomenem «l'absurd». La presència de la llibertat se'ns presenta en la solitud absoluta, una llibertat que provoca un conflicte interior constant, doncs el «jo» de l'individu no és capaç d'alliberar-se, per consegüent, no li és possible sortir de la seva subjectivitat i conèixer el món del qual és membre, i és que ens trobem davant un suïcidi de l'ànima o, si es vol. L'absurd ha aniquilat l'esperit de l'individu.

Igualment, veiem en Meursault un observador impassible, confessa que ha perdut l'interès d'interrogar-se i conèixer els veritables motius dels seus actes, l'única afirmació que ens revela és com en la seva naturalesa prevalen les necessitats físiques

als sentiments. Així doncs, el nostre protagonista està totalment immers en el moviment intel·lectual de Camus, i la base d'aquest consisteix a no percebre l'existència de cap absolut, ja sigui raó, religió o creença d'algun tipus. En aquest sentit, Meursault no pot distingir entre el bé i el mal, deixant-lo caure en un total relativisme, que es palesa en diferents ocasions, una d'elles, de gran rellevància, estriba en la relació amorosa que manté amb Marie, tal com es desprèn del següent paràgraf en què el protagonista apunta:

A la tarda, Marie va venir a buscar-me i em va preguntar si volia casar-me amb ella. Li vaig dir que m'era igual i que podíem fer-ho si era el seu desig. Em va preguntar llavors si la volia. Vaig contestar, com ja havia fet una vegada, que res significava això, però que certament no la volia. "Per què et casaries llavors amb mi?", va dir ella. Li vaig explicar que la cosa no tenia gens d'importància, però que si ella ho desitjava podíem casar-nos.

Contràriament a Meursault, Marie anhelava viure una vida plena d'experiències, emocions i aprenentatges, el seu últim pensament és considerar que la vida manca de sentit. Així les coses, la relació amb Marie entesa des del punt de vista de Meursault no passa d'un contacte físic o d'una relació merament sexual, com suara s'ha puntualitzat. De fet, utilitza Marie per a satisfer els seus desitjos o les seves necessitats fisiològiques, quelcom que evidència la incapacitat de poder avenir-se amb una altra persona a través del diàleg i que aquest faci la seva funció, la vinculació entre totes dues parts, que al cap i a la fi, genera un despertar de sentiments oposats.

Al marge de *L'étranger*, on va denunciar el buit existencial d'una societat que vivia sota el totalitarisme a la qual es va enfrontar, Camus es va posicionar políticament a favor dels ideals humanistes, defensava l'esperit europeista, caracteritzat per una llibertat esperançadora, que no

s'enfonsa enfront les ideologies totalitàries que volien fer d'Europa un continent de soldats, on regnés el poder autoritari. Doncs bé, Camus, malgrat la seva filosofia de l'absurd com a estil de vida lícit, té un esperit internacionalista, defensant els ideals de la llibertat i la veritat com a mètodes de resistència cap a la *Kultur* germànica dels anys quaranta, fins el punt de posar en relleu un sentiment esperançador on la intel·ligència sigui la via pedagògica per a retornar cap a l'esperit d'una tradició filosòfica basada en una moral pacifista (Vilanou, 2021).

Ara que es compleixen vuitanta anys de la publicació d'aquesta obra, que va ser un dard per a alguns dels nostres intel·lectuals com el professor Octavi Fullat, que va descobrir *L'étranger* en l'aparador de la llibreria parisenca de la PUF (Presses Universitaires de France), en ple barri Llatí, prop de la Sorbona, i a qui va dedicar la seva tesi doctoral (*La moral atea d'Albert Camus*, 1963), podem destacar la importància del sentiment de l'absurd que envaeix al nostre protagonista. Des d'aquesta perspectiva, pot ser considerat com un contra-model del bon ciutadà, pot ser tingut com una espècie de misantrop, perquè ell es governa a si mateix però sense pensar en altri, ni el proïsme, atès que en el seu univers mental no existeixen lleis que condicionin i limitin el comportament. Comptat i debatut, no té una idea del bé i del mal, així com tampoc accepta la presència d'un poder suprem que li serveixi de guia en el camí de la vida, perquè viu una societat secularitzada. Per a la societat que ho jutja, Meursault és un individu que s'allunya d'allò humà, que rebutja els costums socials i els valors que caracteritzen a la humanitat, una dinàmica que fa que no encaixi en la societat i que es tanqui encara més en si mateix, en el sentiment de l'absurd. En fi, i vist en retrospectiva, sembla clar que l'absurditat vital de l'ésser humà va deixar la seva petjada en bona part de la

filosofia existencialista i, per extensió, en la mateixa postmodernitat, que d'alguna manera ha erosionat els fonaments del món modern i, el que és més greu, el sentit de la vida humana que es redueix per a alguns en un simple presentisme sense cap horitzó esperançador.

Referències

- Camus, A. (1967) *L'étranger*. Traducció de Joan Fuster. Barcelona, Proa.
- Camus, A. (1977) *Actuelles. Écrits politiques*. Saint-Amand (Cher), Gallimard.
- Camus, A. (2021) *El mito de Sísifo*. Barcelona, Debolsillo.
- Fullat, O. (1963) *La moral atea de Albert Camus*. Barcelona, Pubul.
- Fullat, O. (2011) «Albert Camus, un perfil personal». *Temps d'Educació*, núm. 41, p. 231-246.
- Vilanou, C. (2021) «Europa, província pedagògica: Cinc referents per a la resistència a la Catalunya del Segle XXI», en *Pedagogies de la democràcia i la resistència a l'Europa del segle XXI i fins avui*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, p. 27-45.